

5, Nacionalismus, bílá nadřazenost, imperialismus a hranice státu, orientalismus a ti druzí

SANb1008/SANb1016 Politická a ekonomická antropologie

Úterý 19.3. 10:00-11:40, U35

Kateřina Čanigová

Benedict Anderson. 2008. *Představy společenství, Úvahy o původu a šíření nacionalismu.*

- Slova jako národ, národnost a nacionalismus vždy obtížné definovat
- Teorií nacionalismu není moc, i přes to, že nacionalismus má velký vliv na podobu moderního světa
- Žádnou vědeckou teorii národa nelze vymyslet,
- Z hlediska marxistické teorie je nacionalismus „anomálie“
- Nacionalismus si nikdy nevytvořil své vlastní velké myslitele - i zastánci jako Tom Nairn nakonec napíší, že nacionalismus je patologickým jevem moderní vývojové historie a je stejně nevyhnutelný jako neuróza v životě jednotlivce
- Anderson -výchozí teze - národnost (nationality) nebo vzhledem k mnohčetnému smyslu tohoto slova, možná spíše národní příslušnost” (nation-ness), a také nacionalismus jsou kulturními artefakty zvláštního druhu. - **jejich vytvoření až na konci 18. stol. , obecněji se termín používal až na konci 19. stol.**
- Klade otázky: proč vznikl, jak se změnil jeho význam a proč má tak hlubokou emocionální legitimitu, proč vyvolává tak hlubokou oddanost?

Co je to národ?

- *“v antropologickém duchu tedy navrhuji následující definici národa: je to politické společenství vytvořené v představách - jako společenství ze své podstaty ohraničené a zároveň suverénní. Jde pouze o představu proto, že příslušníci ani toho nejmenšího národa nikdy nepoznají většinu ostatních jeho příslušníků, nikdy se s nim nesetkají a ani o nich neuslyší. Přesto v představách všech přežívá obraz jejich sounáležitosti.”*
- Gellner: Nacionalismus není probuzení národů k sebeuvědomění: nacionalismus vynalézá národy tam, kde neexistují.”
- Představivost vytváří národ jakožto ohraničené společenství, neboť i ten největší z národů, který může zahrnovat až miliardu živých lidí, má konečné, třebaže pružné hranice, za nimiž se nacházejí jiné národy.
- Žádný národ si nepředstavuje sám sebe jako společenství jehož hranice budou hranicemi lidstva.
- Nacionalisté netouží po tom, že se všichni stanou součástí jejich národa. (jako křesťané snili o křesťanské planetě).
- Jde o představu suverénního společenství, nahrazuje dynastické říše kvůli rozpadu jejich legitimacy skrze osvícenství a revoluce. (Předchůdci nacionalismu - náboženská společenství a dynastická říše)
- Národy sní o tom, že budou svobodné a pokud jim má vládnout Bůh, tak ať tak činí přímo. Mírou a symbolem této svobody je suverénní stát
- **Představivost vytváří národ jakožto společenství, bez ohledu na nerovnost a vykořisťování je pojímán jako soudružství díky čemuž miliony lidí v období posledních dvou století ani ne tak zabíjelo ale ochotně umíralo. (památníky padlým jako symboly vlastenectví a národa)**

Zdroje národního vědomí

- Knihtisk změnil vzezření a stav světa
- Vydávání knih jako raná forma kapitalistického podnikání, touha kapitalismu po nových trzích
- *“revoluční síla kapitalismu směřující k místním jazykům přispěla ke vzniku národního vědomí - knihtiskové potřebovali odbyt knih, museli je začít tisknout v místních jazycích, trh knih v latině již byl přesycen”*
- Možnost šíření knih Luteránů v němčině, zamíchalo to s mocenským postavením, Luther jako autor bestsellerů -> titánská bitva o mysl lidí - nábožensko-propagandistická válka mezi katolickou církví a lutherány, ti byli vřdy v ofenzivě jako kacíři
- Knihy se začínají psát v lokálních jazycích místo latiny které rozumí jen hrstka lidí povýšení místních jazyků do role jazyků moci - konkurují latině - přispěly k rozkladu představy křesťanského společenství

- Tištěné jazyky se staly základem národního vědomí, tištěná kniha mohla být reprodukována, jazyky se přestaly tak rychle měnit
 - > vytvořily jednotná pole změny a komunikace na nižší úrovni než je latina ale vyšší než lokální mluvené jazyky, mluvčí ENG, FR a ŠP se spolu nemohli domluvit, ale najednou mohli komunikovat skrze text na papíru = **začali si uvědomovat kdo patří do jejich jazykového pole, ale také, kdo do něj nepatří**
 - > “tito spolučtenáři s nimiž byli spojeni prostřednictvím tisku, tvořili svou sekulární viditelnou neviditelností zárodek představy národního společenství.“
- **vznik národních společenství umožnila interakce mezi výrobním systémem a výrobními vztahy (kapitalismus), technologie komunikace (tištěné slovo) a osudová různorodost lidských jazyků.**
- -> osudovost je zásadní, nacionalistické ideologie zdůrazňují prapůvodní osudy
- Národ získal popularitu kvůli převaze kapitalismu => skrz tisk, psané písmo a jazyk se ustavuje národ

Ghassan Hage, 1998. *White Nation, Fantasies of White Supremacy in a Multicultural Society.*

- Akumulace whiteness – proces ustavení bílého národního řádu, whiteness jako princip organizace
- Whiteness jako aspirace bílého subjektu
- Nacionalistické praktiky jsou motivovány ideálem imaginárního národa – jak by dle nacionalistů měl národ vypadat, je to jejich touha
- Národní konstrukt jako fantazie – ideál národního řádu jako fantazie
- Strach o ztrátu nadřazenosti a dominance jako motivace k násilí – symbolickému ale i fyzickému
- ten kdo strhává šátky je ten kdo je zplnomocněn vytvořit realitu svého národa - fantasy of dominance
- “nation-states are built around nationals disinvesting themselves of the capacity to deploy personal violence and investing this capacity in the state”
- ti co mají vysoké postavení, nepotřebují vynaložit fyzické násilí, vykonává to za ně stát, ti kdo vykonávají fyzické násilí se cítí zneplnomocnění (disempowerment), ti co ztratili vztah ke státu - mají pocit, že stát nevykonává jeho násilí za ně - cítí se že jejich vládní národní přináležení je ohroženo nebo upadá – musí to vzít do vlastních rukou

Konstrukce „other“ pro nacionalisty

- smysl života nacionalisty - budovat idealizovaný národ -> nacionalista je vždy stavitel národa, nejvokálnější nacionalisté jsou zároveň lidmi, kteří se cítí být nenaplněni v jiných sférách svého života -> nacionalismus dává význam života a smysl v případě že jiné oblasti sociálního života nefungují
- vychází z Lacana, Durkheima a Žižeka
- nacionalisté se bojí, že jim jiní vezmou jejich naplňující se národ
- národ jako the Thing - Lacan národ jako objekt touhy, cíl, dává jim možnost být nacionalisty, je to desired object
- „nationalists never believe their goal of national home ever to be achieved - there is always something or someone standing in the way,“ tak aby nacionalisté museli vykonat další akce pro splnění jejich cíle
- Podstatná role “other” - the crucial function of otherness within the spatial imaginary constructed by the nationalists fantasy. The other is what allows nationalists to believe in the possibility of such a domesticated space
- the other is necessary for the construction and maintenance of the fantasy
- crucial dimension of national otherness - other is someone that disturbs their homely space (Žižek)
- Other znemožňují nacionalistům jejich fantazii o domestikovaném národu, chtějí proto ty co jsou „other“ kontrolovat a objektifikovat je
- příklad filmu falling down - když se svět rozpadá, touha po kontrole alespoň home space/domestic space, ti co mu okupují jeho prostor jsou feministé, fašisté, byrokratické mentality, rasizování a etničtí ti druzí - nemůže díky nim volně cestovat životem, ve svém domově

Edward Said. 2006. *Orientalismus, Západní koncepce orientu.*

- **Co je to Orient?**

- Orient si Evropané vytvořili ve svých představách. Již od antických dob byl zvláštním prostorem plným romantiky, exotických bytostí, znepokojivých vzpomínek, přízračných krajín a pozoruhodných zážitků. Ted' se však ztrácel před očima a v jistém smyslu byl již minulostí - jeho čas vypršel.
- **Orient pro každou zemi jiný význam** = Pro návštěvníka z Evropy bylo nejpodstatnější zobrazit Orient a jeho současný stav evropsky - prvořadý společenský význam.
- Američané se na Orient dívají jinak - spojují si ho s Dálným východem, především s Čínou a Japonskem.
- Francouzi a Britové mají dlouhou tradici toho, co nazývají orientalismem, tedy jistého způsobu vyrovnávání se s Orientem, vycházejícího ze zvláštního postavení, jemuž se v západoevropské tradici Orient vždy těšil
- Orient je oblastí v níž byli největší, nejbohatší a nejstarší kolonie, je zdrojem jejich civilizací a jazyků, kulturním rivalem a v neposlední řadě představuje také jednu z nejhlubších a nejčastějších představ jiného světa, jiné kultury.
- Orient tak **pomáhal Evropu (či Západ) negativně definovat** - byl jejím protikladným obrazem, myšlenkou, osobností i zkušeností.
- Nic z toho však **neexistovalo pouze v představách**, protože Orient je také nedílnou součástí evropské hmotné civilizace a kultury.

- Orient neexistuje sám o sobě, stejně tak jako Západ - oboje vytvořeno člověkem
- Orient je představou s vlastní myšlenkovou, imaginativní a terminologickou historií a tradicí, která ji utvářela a zpřítomňovala pro Západ - oba dva celky se v sobě navzájem odrážejí
- vztah mezi západní civilizací a Orientem je vztahem moci, dominance a různých stupňů hegemonie
- Orient je orientálním, protože se tomuto označení nebránil
- Denis Hay- “myšlenka Evropy”, kolektivní představa, která “nás” Evropany definuje v protikladu k “nim” neevropanům
- co tvoří evropu? - idea evropské nadřazenosti nad neevropskými národy a kulturami, včetně Orientu
- Západ má vždy postavení silnějšího
- Na základě souhrnného poznání Orientu a široké západní nadvlády nad ním od konce osmáctého století tak byl vytvořen komplexní celek vhodný k odbornému výzkumu, muzejní prezentaci, koloniální správě, ilustraci obecných antropologických, biologických, jazykových, rasových a historických tezí či tvorbě ekonomických a sociologických teorií vývoje, revoluce a kulturní, národní a náboženské typologie

Orientalismus

- druh diskursu s vlastními institucemi, slovníkem, vědou, představami, doktrínami a dokonce i koloniální byrokracií a styly.
- orientalistika jako termín je vágní, obecný a hlavně navozuje představu bezohledné nadvlády evropského kolonialismu v průběhu 19. a na počátku 20.stol.
- orientalismus - snaží se postihnout druh myšlení založený na ontologickém a epistemologickém rozlišení mezi “Orientem” a “Okcidentem” či “Západem” - na základě této dichotomie byly vytvořeny teorie, epické příběhy, romány, sociální analýzy či politická pojednání týkající se Orientu
- **počátky orientalismu na konci 18. století - širší diskurs v oblasti mocenských vztahů a společenská instituce která zkoumá výroky o Orientu, autorizuje názory na něj. popisuje Orient a učí o něm, objasňuje ho a řídí => orientalismus je postupem, jímž Západ Orientu vládne, restrukturalizuje jej a spravuje. —> vychází z Foucaulta a jeho archeologie vědění a dohlížet a trestat — bez studia orientalismu jako diskursu nelze porozumět systémovému přístupu, jímž evropská kultura poosvíčenské doby Orient ovládla. a sama jej politicky, sociologicky, vojensky, ideologicky, vědecky a umělecky vytvářela.**
- orientalismus byl dominantním směrem uvažování o Orientu
- -> evropská kultura získávala sílu a identitu právě procesem vymezování vůči Orientu, jenž pro ni znamenal jakési náhradní či zasuté já.
- orientalismus - souhrn obecných představ o evropské nadřazenosti, rasismus, imperialismus a dogmatické přístupy k idealizované představě orientálnosti vs. individuální přístupy k Orientu

Co ještě je orientalismus

- rozsáhlé francouzské a britské aktivity, jejichž hranice určovala bezmála sama představivost, obchod s kořením, koloniální armády a úředníci, bezpočet vědeckých textů, specialistů a dalších expertů, profesori orientalistiky, široké spektrum “orientálních myšlenek” (orientální despotismus, vznešenost, krutost, smyslnost), východních sekt, filosofii a učení upravovaných pro evropské publikum. 20 st. do 2ww dominovaly Orientu Francie a Británie, poté je vystřídala Amerika která jde ve šlépějích předchozích dvou

Aktivita (15 min.)

- Vytvořte 4 skupiny
- Vyberte si jeden z národních kontextů -> Izrael, Velká Británie, Francie, USA, Česko, Polsko
- Otázky (odpovědi vztáhněte vždy k vámi zvolenému kontextu, zvolte si pouze jeden):
 - Kdo je nacionalista*tká?
 - Proč je nacionalistou*kou?
 - Co je to národ, proč je populární?
 - Kdo je „other“ pro nacionalistu*tku v této zemi, proč?
 - Kdo je v této zemi orientalista*tká?
 - Jaká je role představ v přemýšlení nad Orientem nebo nacionalismem?
 - Jaká je role těch druhých (the other) při dosažení nacionalistických fantazií?

Živé sochy (15 min.)

- Na základě vaší předešlé skupinové znázorněte, jak by ve vybrané zemi vypadala socha orientalismu/socha bílé nadřazenosti/ socha o fantazii bílého národa/socha nacionalismu. (vyberte si jen jedno téma)
- Promyslete, jak daný koncept — termín předvedete jako živou sochu. Živá socha musí být sestavená ze všech členů skupiny, musí být nehybná a vyjadřovat to, jak skupina téma chápe. Skupina připraví živou sochu pro diváky (ostatní skupiny)
- Každá skupina ukáže svou živou sochu. Diváctvo má za úkol poznat, co socha zobrazuje.
- Poté sdílejte i odpovědi na otázky z předešlé aktivity.

Zdroje

- Literatura z kurzu
- Obrázky google.com